

5

Euskararen erronkak

Eneko Gorri

Euskara teknikaria

Hizkuntzen Erabileraren Kale-neurketako Batzorde Zientifikoko kidea

gorrieneko@yahoo.fr

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onartze-data: 2018-02-09

Laburpena. Ipar Euskal Herrian, 2016ko Inkesta soziolinguistikoaren datuak eta Hizkuntzen Kale-erabileraren neurketak aurkeztuak dira hizkuntza politika publikoaren berregituraketa urte erdi-erdian. Urtarrilaren 1ean sortu den Herri elkargoak asentuko ekintza gisa euskararen kompetentzia hartu eta EEPri esleitutako diru laguntza Estatua –Eskualdea– Departamenduaren mailara igo zuen. Denbora berean, zereginen banaketa teknikoa baino gehiago, hizkuntza politikaren lidergo politikoa nork hartuko duen jokatzeko da egiazki. Lurralde horretan hizkuntza politikak 10 urte baizik ez ditu eta ziklo berri baten atarian kokatzen da. Euskalgintzak orokorrean eta Euskal Konfederazioak partikularzki, paper garrantzitsua beteko du ondoko hamarkadetan garatuko diren politiken heina definitzeko. • **Hitz gakoak:** *hizkuntza politika, lankidetzeta, argazki soziolinguistikoa, Ipar Euskal Herria, euskararen biziberritzea, ziklo berria*

Abstract. Summary: In the North Basque Country, data from the 2016 Sociolinguistic Survey and Measurements of the Street Use of Languages have been presented during the restructuring of linguistic policy taking place in the middle of the year. The Basque Country Association (Herri Elkargoa), founded on January 1, assumed the responsibility for the Basque language for local activities and grants allocated to the EEP (Euskararen Erakunde Publikoa, i.e. Public Organization for the Basque Language, a.k.a. L'Office Public de la Langue Basque) were raised to a State –Région– Département level. At the same time, rather than a technical division of tasks, it is actually about who wields political leadership of language politics. In that territory, the language policy dates back to just 10 years and is at the beginning of a new cycle. Those working for the Basque language in general, and the Basque Confederation in particular, will play an important role in defining the range of policies that will be undertaken in upcoming decades. • **Key words:** *language policy, cooperation, sociolinguistic photo, Northern Basque Country, revitalization of basque, new cycle.*

ATARIKOA

I 2012az geroz, Lapurdiko hiri erdaldunenean, Biarritzen hain zuzen, 25 elkartek eta Herriko euskara zerbitzuak beren indarrak batzen dituzte. Hala, euskararen erabilera eta ikusgarritasuna ardatz duten egunak antolatzen dituzte: Mintzalasai. Aste bateko egitarauarekin hasi eta urtez urte handitzen joan den ekimena da. 2017an, BAM hiri-eremuko (Baiona-Angelu-Miarritze) hiru hirietara zabaldu da dinamika, euskararen ikuspegitik estrategikoa eta premiazkoa den lurralde batean ekiteko gogoz. Tailerrak, bisita gidatuak, iniziazioak, ate irekitzeak, ikusgarriak, proiektzioak, mintzaldiak... egitaraua anitza, berritzailea eta belaunaldi artekoa eraiki da aurten ere.

2017an, euskarazko 75 hitz orduetako batera, orotara 6.850 pertsona baino gehiago hurbildu da, parte hartzaile kopurua hirukoiztuz. Biztanleriaren %86a erdaldun hutsa den hiri-eremu batean, ez da gutti. Euskaldunei euskara erabiltzeko aukerak eskaintzeaz gain, 6 astez euskararen gaia mahai gaineratzeko parada da: hedabideen zutabe edo uhinetan, agenda mediatikoan, jendearen kontzientzietan eta ikusi nahi ez gaituzten jakobinoen begi aitzinean ere.

Urtero formakuntzari tarte eskaintzen dio egitarauak, egun erdi batez lurraldeetako euskara teknikariak, Euskararen erakunde publikoko (EEP) agenteak, elkarteetako langileak eta oro har euskaltzaleak bilduz. Azken urteetan, Ipar Euskal Herriko euskalgintza sozial eta instituzionalak ere egiturazko mutazioak ezagutu dituzte: profesionalizazioa, sektorializazioa, auto-zentratzea, burokratizazioa, hazkunde krisiak, birkokatzeak... eta berregituraketak ere, Herri elkargoaren sorrerarekin, adibidez. Gainera, badu orain bi urte, Lurralde kontratuaren baitan proposatutako hizkuntza politikaren indar hartze eskasagatik, Euskal Konfederazioak eta Kontseiluak EEPko Aholku batzordetik ateratzea erabaki zutela. Horrek guziak euskararen alorrean lan egiten dutenen arteko distantziak handitu ditu. Hala, trukaketa eta partekatze espazioak eraikitzea ezinbestekoa da.

Lan saio moduan antolatutako formakuntza hauek, behar honi erantzuten diete ere. Herri mugimenduen eta instituzioen arteko elkarlanak, euskararen inguruko diskurtsoak eta soziolinguistikaren oinarriak landu ondoren, aurten, Europako hizkuntzen egunaren kariatara, "Euskararen erronkak" izenburupean uda hasieran aurkeztu datuak izan ziren aztergai. Erramun Baxok Inkesta soziolinguistikoaren aurkezpen lanetan aritu zen, Olatz Altuna Hizkuntzen Kale-erabileraren inguruan, eta, Garikoitz Goikoetxeak 'Euskara irabazteko bidean' lana hizpide izan zuen, saio bukatzeran goratasuna eskainiz. Haien erranak eta bertan bildutako 20 lagunen

Ikastolen sorrerak ez daitezke ulertu Diwanen sorrerarekin lotuz, XX. mendean batez ere Gipuzkoan eta Bizkaian gertatutakoa begiratzeko ordez.

**Ipar Euskal
Herriko hiru
lurraldeetan,
euskarak ez du
estatutu legalik...
Hizkuntza
Gtxituen
Eurokartaren
gisan, Frantziak
ez ditu
nazioarteko
idazkiak
izenpetu.**

arteko solasaldiak izango ditugu abiapuntu ondoko lerroetan. Hego Euskal Herriatik irakurrita, heldutasun eskaseko idazkia, baina Ipar Euskal Herrian eramaten ari diren gogoeta batzuen berri jakiteko on.

LEHEN HITZAK

I

Erritual bat bilakatzen hasia da orain. 5 urte guztiz, ikasturte bukaeran, jendeak oraindik zango bat bulegoan eta bestea hondartzara abiatzeko prest duenean, Inkesta soziolinguistikoaren datuak eta Hizkuntzen kale neurketak aurkezten dira. Oihartzun txikiegia duten interes handiko lanak dira biak. Zehaztu dezagun oraindik ez dugula ondoko lerroetan deus berririk ekartzeko pretentsioa. Eginbeharreko analisia guziak idatziak eta erranak izan dira jada. Laranja horiei zuku gehiago ateratzea zaila litzateke orain.

Euskararen herriaren txoko batetik, hots Ipar Euskal Herriko hiru lurralde historikoetatik -Lapurdi, Baxe Nafarroa, Xiberoatik-, ekarpen xumea egiten ahaleginduko gara beraz. Auzi horretan, lurraldeak eta lurraldetasunak badute beren garrantzia. XXI. mende hasieran, euskararen egoera ez daiteke ulertu 2008an Frantziako ondare bilakatu den “langue régionale” baten perspektibatik. Edo ez perspektiba horretatik bakarrik. Azaletik begiratuta, Frantziak eta Espainiak Euskal Herriarekiko (eta euskararekiko) izandako ukazio jarrera norabide berean joan bada ere, ez dira parekatzekoak. Historia, kultura politikoa, estatuaren eraikitzea, legedia, hezkuntza sistema, demografia, lurralde antolaketa... erabat desberdinak (izan) dira. Eta horrek azaltzen du, neurri batean, lurralde administrati-boen artean euskararen osasuna hain desberdina izatea.

Euskara, ikergai gisa britainiarri, korsikarri edo kreolerari konparatzea zepo batean erortzea litzateke. Gure herriaren historia, bere lurraldeen eta jendeen arteko harremanen emaitza da. Ikastolen sorrerak ez daitezke ulertu Diwanen sorrerarekin lotuz, XX. mendean batez ere Gipuzkoan eta Bizkaian gertatutakoa begiratzeko ordez. Era berean, duela mende erdia gertatutako berpizkunde kulturala ez daiteke ulertu gerlatik ihesi etorritako arreba-anaien ekarpena ukatuz.

• • •

Bi hitzez, desberdintasunak badirela ezin uka. Bi elementu azaleratuko ditugu hemen (beste asko ere aipa genitzake): estatutu juridikoa eta hizkuntza politika publikoa.

Ipar Euskal Herriko hiru lurraldeetan, euskarak ez du estatutu legalik. Konstituzioaren 2. artikulua araberak, Frantziak hizkuntza bakarra

dauka (frantsesa). 75-1 artikulua arabera, “eskualdetako hizkuntzak Frantziaren ondarean sartzen dira”. Errepublika bat eta zatiezinen printzipioen arabera, hizkuntza eskubideak ez dakizkieke gutxiengo bati aitortu. Azkenik, *Hizkuntza Gutxituen Eurokartaren* gisan, Frantziak ez ditu nazioarteko idazkiak izenpetu, kasu honetan Albania, Estonia eta Lituania bezala jokatu. Legez kanpoko testuinguru horretan aitzinatzen da Ipar Euskal Herria, mugatuak diren hizkuntza politikak garatzera kondenatua eta tresna propioak oztopatzeko prefetaren errekursoaren mehatxupean.

Horrek bigarren puntura garamatza: euskararen aldeko hizkuntza politika publikoa duela 10 urte bakarrik egituratzen hasi zen lurralde mailan, Estata, eskualdea, departamendua eta herri arteko blokeak Euskararen erakunde publikoa sortu zutenean. Hortik aitzina estrategia bat eta baliabideak definitzen hasi ziren. 2006 aitzin, mende erdi batez euskalgintzak du euskararen bataila eraman, baliabide guttirekin eta haizea kontra. Baina, ikastola, uda leku, gau eskola eta oro har karrikan euskararen geroa aldarrikatu dutenei esker, emaitzak izan dira. Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberoan, hizkuntza politika publikoa lehen urratsetan da oraindik, eraikitze eta esperimentazio fasean. Baina, sortu berri den elkargoarekin, berregituraketa bat eta lidergo berriak diseinatuko dira. Fase horrek aukera berriak zabalduko dituela pentsatzen dute askok. Lankidetzak forma eta neurrien intentsitatea ozka batez igotzeko aukera ere aurreikusten dute batzuek. Hego Euskal Herrian ziklo aldaketa aipatzen den garaiotan, Euskal Herri mailan sinkronizazio baten atarian ote gara?

• • •

Euskarari aukera zabaltzea, lankidetzak forma berriak asmatzea eta bide berriak urratzea izango dira etorkizuneko erronka nagusiak. Horiek guztiak zehaztu aitzin, azken inkesten irakaspen nagusiak izanen ditugu hizpide. Hiru multzo nagusitan bildu ditugu datuak: ezagutza eta gaitasuna, erabilera eta transmisioa, iritziak eta jarrerak.

IRAKASPEN NAGUSIAK

I

1. Ezagutza eta gaitasuna

Iluntasunean argi izpia

Ipar Euskal Herriko argazkian lehen aldikotz hiztun-kopuru absolutua egonkortzeak eman du zer erran gehien. Tendentzia ez da oraindik irauli. Baina, hamarkadetako apaltzearen ondotik, joera ohargarria da. Titular gehienetan formula hori berriz hartua izan da. Egia da, eta ez da gutxi:

**2006 aitzin,
mende erdi batez
euskalgintzak du
euskararen
bataila eraman,
baliabide
guttirekin eta
haizea kontra.
Baina, ikastola,
uda leku, gau
eskola eta oro
har karrikan
euskararen geroa
aldarrikatu
dutenei esker,
emaitzak izan
dira.**

**2004-2017
artean, 11
ikastola eta 49
sail elebidun
berri ireki dira
irakaskuntza
publikoan eta
katolikoan.
Euskaraz ikasten
duten haurrak
ikasleen
laurdena izatetik
herena izatera
pasa dira.**

2011n 51.100 hiztun zeuden, 2016an 51.200 zenbatu dira. Hemorragia gelditua da, baina galtzea handia izan da.

Baina, beste angelu (edo unitate) batetik begiratuta, hiru datu nabarmentzekoak dira:

— Lapurdi, Baxenabarre eta Xiberoak 20 urtez 5.000 euskal hiztun galdu dituzte, eta, 5 urtez kanpoko 9.000 erdaldun irabazi dituzte.

— 1996an, 136.000 erdaldun ziren, orain aldiz, 175.000.

— Duela 20 urte, biztanleriaren %26,50a euskalduna zen, orain aldiz, %20,50.

Egoera ezberdinak oraindik

Lurralde eta adinen arabera, tartek handiak dira. Elebidunak eta elebidun hartzaileak batera hartuz gero, Baiona-Angelu-Miarritze hiri-eremua da beti ere erdaldunena (%14,1 dira), Zuberoa eta Baxe Nafarroa euskaldunena (%63,2) eta bien artean Lapurdi barnealdea (%34,3). Ohargarria da, hala ere, zonalde euskaldunenean ere, hiztun galtzea handia izan dela.

Euskal Herriko beste lurraldeetan ez bezala, Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberoan, euskaldun proportziorik altuenak piramidearen bi puntetan atzematen ditugu: eskolaren bitartez euskara ikasi duten gazteak eta etxean euskaldundu diren adinekoak. Erdian, euskaraz desjabetutako belaunaldia agertzen da, aitama euskaldunak eta haur elebidunak dituen guraso erdaldunak alegia.

Txanpon beraren bi aldeak

2004-2017 artean, 11 ikastola eta 49 sail elebidun berri ireki dira irakaskuntza publikoan eta katolikoan. Euskaraz ikasten duten haurrak ikasleen laurdena izatetik herena izatera pasa dira. Eskola transmisioak bi sentimendu parez pare jartzen ditu: familia transmisioa eskasa den lurraldeetan, esperantza iturri da. XXI. mende hasieran eraikitzen hasi den hizkuntza politika publikoak gazteak eta irakaskuntza lehentasun definitu zituen. Ondoko urteetan, emaitzak orain baino azkarrago sentiaraziko dira.

Baina, transmisio mota horrek hiztunen perfila erabat aldatzen du. Helduen komunikatzeko gaitasuna eta gazteen gaitasun testualak ez dira konparagarriak.

1996an, euskaraz mintzatzeko erraztasuna orekatua zen: 1/3k egiten zuten euskaraz aiseago, 1/3k erdaraz eta 1/3k bietan berdin. Orain, errexkiago frantsesez mintzo direnak gehiago dira (%42 eta %64ak 16-24 adin tartean), eta gutxiago euskaraz (%21).

2. Erabilera & Transmisioa

Sesitzeko zailtasunak

Euskararen erabilerak hizkuntzaren ezagutza eta gaitasunarekin lotura zuzena du, baina, ez da faktore bakarra. Aukerak, ohiturak, testuingurua, hizkuntza paisaia, urbanizazio maila, interakzioan diren eragileak, solasaldiaren formaltasuna, espazio publikoaren okupazioa... hainbat elementu sartzen dira jokoan.

Horren ebaluatzeke, inkesta soziolinguistikoan bildutako deklarazioak eta denbora berean interferentziarik egin gabe egiten diren neurketak iturri osagarriak dira.

Karrika euskarari aiher

2016ko neurketen arabera, karrikan entzuten diren elkarrizketen %5,3 bakarrik dira euskaraz (20 urtez, 3 puntu galdu ditu). Sekula neurtu den indizerik apalena da. Baionan, adibidez, espainola eta euskara berdindin entzuten dira. Hor ere, lurraldeen arabera, desberdintasunak ohargarriak dira: BAM hiri-eremuan euskararen erabilera %2koa delarik, %15ekoa Nafarroa Beherean eta Zuberoan. Azken eremu horretan, erabilerak 4,6 puntuz gora egin du. Hego Euskal Herrian ez bezala, gurean ezagutza goragoko eremuetan erabilera ez da apaltzen.

Karrika erabileran ere adin piramidearen zolatik dator aldaketa: haurren erabilerak nabarmen egin du gora Ipar Euskal Herrian (3,4 puntu 10 urtez), eta erabilera 2 aldiz handiagoa da heldu-haur artean interakzioak direlarik.

Trenkadaz zatitutako erabilera

Euskara frantsesa bezainbat edo gehiago erabiltzen duten euskaldunak 5 puntuz apaldu dira 5 urtez. Biztanleria osoari begira, %8 dira kasu honetan (%0,8 BAM eremuan, %9 Lapurdiko gainerako herrietan, %28 Nafarroa Beherean eta Zuberoan). Apaltzea indartsua izan da azken bi hamarkadetan.

Azken ohar gisa, sorpresa handirik gabe, euskara eremu informalean gehiago erabiltzen da (familiar, lagun artean, auzoekin...), solasaldi formalean baino (administrazio publikoarekin, bankuan, osasun-zerbitzuekin...).

Transmisio naturalaren ahultzea

Euskara lehen hizkuntza dutenen tasa %19,5etik %15,9rat pasa da 5 urtez. 65 urte gorakoen %80,9ak euskara zuen lehen hizkuntza eta 16-24 urte

Euskararen erabilerak hizkuntzaren ezagutza eta gaitasunarekin lotura zuzena du, baina, ez da faktore bakarra. Aukerak, testuingurua, hizkuntza paisaia, urbanizazio maila... hainbat elementu sartzen dira jokoan.

***Ipar Euskal
Herri mailan,
biziki denbora
laburrean,
euskararen
gaiaren inguruan
kontsentsu sozial
bat eraiki dela
ezin ukatua da...***

bitartekoen %24,2ak. Bikote gazte elebidunetan, euskararen transmisioa 36 puntuz igo bada ere, badira oraindik euskalduna izanki euskara transmititzen ez duten familia batzuk.

3. Iritziak & Jarrerak

Haize berri baten ufakoa

Ipar Euskal Herri mailan, biziki denbora laburrean, euskararen gaiaren inguruan kontsentsu sozial eta politiko bat eraiki dela ezin ukatua da. Iritzi publikoaren eta erabakitzaileen itzulipurdikatzea faktore desberdinek eragin dute: euskalgintzaren urteetako borroka tematiak, Garapen kontseiluan eta Hizkuntzaren kontseiluan burutu lanak, mundializazioaren eta uniformizazioaren kontrako erresistentziak, euskararen inguruko diskurtso polifonikoak... Oraindik ohargarriagoa da ezen bigarren mundu gerla ondorengo eskolaren gutxiestearren arrastoak oraindik sentitzen baitira XXI. mendeko jendartean.

Paradigma aldaketa iraunkorra edo garaiko tendentzia arina denez errateko goizegi da. Segur dena da iritzi publikoa hizkuntza politikaren asentua dela, eta, biak, hertsiki lotuak direla. Datuek zer dioten beha dezagun eta zenbait pronostiko egiten josta gaitzen.

Aldekotasuna gora ala behera?

1996an, Ipar Euskal Herriko biztanleen %42a euskararen erabilera sustatzearen alde agertzen zen, eta, 20 urte berantago, %35a. Tarte berean, aurkakotasuna %13tik %17rat igo da. Sorpresarik gabe, hiztun perfilaren eta lurraldeen arabera tarteak badira: euskaldunago eta aldeago.

Denbora berean, iritzien sailean, sorpresa batzuk ageri dira: erdiak baino gehiagok pentsatzen du administrazio publikoan lan egiteko euskara jakitea beharrezkoa dela (%51,3) eta haurrek euskara ikas dezaten beharrezkoa dela (%52,2). Hedabide publikoetan euskararen presentziaren edo ingelesarekiko hierarkiaren aldetik, aldiz, atxikimendu apalagoa du. Tolerantzia eta onarpenaren arteko talka, nolazpait.

Ondoko sekuentziak aurreikus

Gaur egun Ipar Euskal Herrian ere inoiz baino baldintza hobekak ditugu euskararen aldeko lanean urrats esanguratsuak egiteko. Baina definizioz, hizkuntza politika bat eraldatzailea da, ingurunea bestelakotzea duelako xede. Erresistentziak agertuko direla aurreikus daiteke beraz eta egoera berri horretara kolektiboki prestatu beharko gara. Momentuz, badirudi ekilibrista

baten gisara ibiltzen garela, oreka mantendu nahian: aldeko haizeak baliatu ahal bezain urrun joateko, baina, ez sobera azkar hausturarik ez sortzeko.

Bi elementuk sor dezakete inflexioa: arrazoi pragmatikoak eta posizio ideologikoak. Lehenak galdutako bataila bezala ikusten dute euskararen biziberritzea eta administrazio publikoak murrizketa orokor batean behartuak direlarik, zentzu horretan doazen gastuak ez dituzte lehentasunezkoztat ikusten. Bigarrenak aldiz postura politiko batetik euskararen aitzinamendua oztopatzen saiatuko dira horrek dakarren jendarte ereduaren kontra direlako; Frantzia neojakobino baten zaindariak dira, modernitatearen izenean mintzo, 1980ko hamarkadako diskurtso zaharkituarekin.

ETORKIZUNEN AUKERAK

I Elementu asko aipa daitezke; BAT aldizkari oso baten mentura bada, segurki. Zenbait ideia botako ditugu hemen, nahas-mahas eta laburbildurik.

1. Ateak zabaldu

Euskara etxeko gela batzuetara iritsi da, baina ez guzietara. Lehen supazterreko hizkuntza bazen, orain sukaldera, logelara, jangelara eta solairura ere eraman behar da. Bien arteko batean kokaturik bezala, trantsizio lanetan aritzea dagokigu, eremu batetik bestera pasa dadin: ikastetxetik plazara, besta mundutik administrazioa, familiatik lagunartera, jolas parketik saltegitara, jakitetik erabiltzera.

Diskurtsoak berrituz

Euskararen aldeko diskurtsoa azkartzea eta teknizitatek ateratzea ezinbestekoa da, hiru gabezia nagusiei erantzuteko: irisgarritasuna, eragin-kortasuna eta finalitatea. Euskarara erakarri (inpaktatu) eta hiztun komunitatea trinkotu (konpaktatu).

Lehen galdera honakoa da: nola iritsi hermetikoa zaigun publikora, eremu sozial berriak irabazteko? Ez kontra diren horiek, baizik eta euskararekiko interes zertxobait duten %23a edo axolagabeak diren %49a. Mezuak eta kanalak birdefinitu beharko dira. Bigarren puntua eragin-kortasunarena litzateke; euskararen alde gauza asko egiten dela pentsatzen dutenei nola ulertarazi behar diegu ez dela oraindik aski egiten? Azkenik, zein dugu helburua? Jendarte elebiduna edo Euskal Herri euskalduna eraikitzea, euskaldun euskaltzaleak edo euskara dakiten frantses herritarrak sortzea... Helburua ez da berdina.

**Paradigma
aldaketa
iraunkorra edo
garaiko
tendentzia arina
denez errateko
goizegi da. Segur
dena da iritsi
publikoa
hizkuntza
politikaren
asentua dela, eta,
biak, hertsiki
lotuak direla.**

***Euskara etxeko
gela batzuetara
iritsi da, baina ez
guzietara. Lehen
supazterreko
hizkuntza bazen,
orain sukaldera,
logelara,
jangelara eta
solairura ere
eraman behar da.***

Praktikak aldatu

Euskararen alorrean jarduten dugunontzat, euskara obsesio bat da eta zaila zaigu onartzea gainerako jendearen bizietan elementu marginala izatea. Hortarik abiatuta, eta inertzia beti euskararen kontra doala konbentzituta, jende horren praktikak aldatzeko bideak asmatzea dagokigu, desmarxa proaktiboak sustatuz (alde izatetik alde egitera).

Familiatan adibidez, gurasoek beti desiratuko dute ahal den hoberena haien haurrentzat eta horren araberrako arau koherenteak hartuko dituzte. Hala izaten da elikadura ereduarentzat, pantailen erabilerarekin, aisialdi praktiken aldetik. Euskararentzat berdin-berdin behar luke izan, eskolari delegatu gabe euskararen zama (haur batek bere biziaren %10a bakarrik ikastetxean pasatzen duelarik). Bizi dugun egoera ultradiglosiko honetan, jendea urrats bat gehiago egitera lagundu behar da: aisialdiak euskaraz bizitzea, lehen hitzak guttienez beti euskaraz ematea, gure elkarten funtzionamenduan sistematikoki euskara lehenestea...

Naturaltasuna eraiki

Euskaldunaren perfila asko aldatzen ari da. Gaurko gazteei euskararen duten maila apala sobera aurpegiratzen zaie. Aldaketa bat izan dela argi da. Beste hizkuntzetan ez bezala? Frogatzekoa. Horrek hitz jarioan, espontaneitatean eragina baduela? Bai. Egokitu gaitezen beraz.

Mintzatzeko errestasuna garatzeko bide berriak asmatu beharko dira: dispositiboak, metodo pedagogikoak, belaunaldi arteko trukaketak, erabilera espazio funtzionalak garatuz... Naturaltasuna eraikitzen da!

2. Bide berriak urratu

Euskalgintzaren sektore zabal batentzat, urtarrilaren 1ean sortu den El-kargoa aukera bat da. Euskara konpetentzia barneratu izana eta EEPri esleitutako diru laguntza emendatu izana seinale azkarrak dira. Orain, euskararentzat larrialdi plana aldarrikatua da. Horrek, bi forma har ditzake: koadro legala eta esperimentazioa.

Lege gerizak sortu

Estatuaren partetik ofizialtasun zerbait espero zutenek Macron lehendakariaren ahotik izan dute erantzun argia otsailean: ez ditu ofizialki eza-gutuko hizkuntzak, ez Kortsikan, ez Euskal Herrian ez eta bere menpe diren beste lurralde guzietan ere. Legerik gabe gauza asko egin daitezkeela diotenen nahikerian bakarrik oinarritutako politika publikoen mugak

gordetzen saiatzen dira. Euskarari lurralde estatutu bat eskaintzea izan beharko da ondoko urratsa. Sinbolikoa bada ere, urtez urte indartuz eta edukiz jantziko litzatekeen armadura beharrezkoa du euskarak.

Eskaintzen duen perimetroagatik, Herri elkargoa horretarako eragile garrantzitsua da. Epe laburrean, euskarari eskubide berriak eskaini eta frantses legeak ematen dituen mugak desaktibatzea (Falloux legea adibidez) ekar dezake.

Esperimentazio lurraldea izan

Bestalde, konstituzioaren 72. artikulua lurraldeei gai eta epe mugatu baterako esperimentazio gaitasuna onartzen die. Estatu zentralizatu batean, aukera berria da. Esperimentazioaren koadroa erabiliz, azken urteetan, berrikuntzak ekarriak izan dira irakaskuntzan.

Lehen berrikuntza, irakaskuntza modeloari lotutakoa, sail publikoan “euskara indartua” sailaren zabaltzea izan da. Ordu parekotasuna eta murgiltzearen artean, ama eskolako lehen urteetan irakaskuntza denbora osoa euskaraz egitea proposatzen da, eskolako bizia euskaraz izan gabe, hala ere. Kualitatiboki ekarpen handia da eta horren emaitza agerikoa da. Bigarren berrikuntza euskara irakasleen eskasari erantzuteko mugaz bi aldetako ikasleen trukaketa programa berritzailea da.

Esperimentazioa beste sektoreetara eraman beharko da: helduen formakuntza, aisialdi eskaintza, lehen haurtzaroaren harrera...

Xitxuketa ere baimendu

Batzuetan, dispositibo brikolatuak sortzea onartu behar da, frantses administrazioaren kultura zurrunik urruntzea baldin badakar ere. Denei zuzendutako dispositiboak eraikitzeke obsesioarekin, administrazioek nehorrentzat egokiak ez diren munstro teknokratikoak sortzen dituzte, batzuetan. Hizkuntza politikan, terrenoarekin konektatutako dispositibo erreaktiboak sortzea ere komeni da, epe mugatu eta helburu berezia dutela onartuz.

Dena menderatu nahi duen administrazioan malgutasuna txertatu behar da.

3. Lankidetzak berrasmatu

Azken hilabeteetan Hego Euskal Herrian asko aipatzen den lankidetzaren forma berrien asmatzeko gogoia sentitzen da Ipar Euskal Herrian ere. Irekitzen den zikloan, hor dugu gakoetatik bat: kolektibitateen artean edo herri mugimenduen eta instituzioen artean, espazio berriak eraiki beharko dira.

Euskararen alde gauza asko egiten dela pentsatzen dutenei nola ulertarazi behar diegu ez dela oraindik aski egiten?

Euskarari lurralde estatutu bat eskaintzea izan beharko da ondoko urratsa. Sinbolikoa bada ere, urtez urte indartuz eta edukiz jantziko litzatekeen armadura beharrezkoa du euskarak.

Ipar Euskal Herrian, bataila hau jokatzeko ari da. Herri elkargoak lidergoa har dezan pusatzen duen mugimendu oso bat bada, besteen engaiamendu heina gora atxikiz.

Lurralde eskala guziak (Estatua, Eskualdea, Departamendua, Herri blokea) EEPren baitan biltzen dira, eta, lehen aldiz, hizkuntza politikaren ardura duen lehendakari ordea, EEPko lehendakaria ere da.

Instituzioen lankidetzaren berrasmatu

NOTRe legeak hizkuntzen gaia zeharkako konpetentzia eta ardura partekatua dela aitortzen du. Lehen aldia ez bada ere, lurralde antolaketa arautzen eta iraultzen duen makro-erreforma batean, 'eskualdeko hizkuntzak' guttitan aipatzen dira. Konkretuki, horrek erran nahi du ozka administratibo bakoitzak (estatua, eskualdea, departamendua, herri artea, herriak) baduela bere zeregina berezkoak zaizkion konpetentzietan, gidari funtzioa beteko duen erreferentzia identifikatuz.

Ipar Euskal Herrian, garai horietan, bataila hau jokatzeko ari da. Herri elkargoak lidergoa har dezan pusatzen duen mugimendu oso bat bada, besteen engaiamendu heina gora atxikiz. Etorbizunerako erronka estrategikoa da. Gaurko egunean, lurralde eskala guziak (Estatua, Eskualdea, Departamendua, Herri blokea) EEPren baitan biltzen dira, eta, lehen aldiz, Herri elkargoan hizkuntza politikaren ardura duen lehendakari ordea, EEPko lehendakaria ere da. Datorren urte erditsurako, berantenez, kolektibitate bakoitzaren zereginak eta haien arteko lankidetzaren modalitateak definituak izanen dira. Ea ongi olioztatutako mekanikaria sortzen den.

Harreman mota berria eraiki

Gure herri txikian, euskalgintza esfera mikroskopiko bat da, baina, batzuetan, mundu berean jarduten duten pertsonen artean, distantziak ikaragarri handiak izan daitezke. Harremantzeko, trukatzeko eta ideiak konfrontatzeko espazio desinteresatuek distantziak laburtzen lagun dezakete. Logikak, funtzionamenduak, karaktereak, inguruneak, baliabideak... desberdinak ditugu. Baina, batzen gaituena kontzentratuz, elkarrekin aitzinatze hamaika arrazoi ditugu.

Urtean bizpahiru aldiz euskalgintza soziala eta instituzionala bilduko dituen espazio librea eskas da, momentuz. Agenda propioa izango lukeen mahai teknikoak, ez egitura baten ekintza zilegitzeko batzordea, aitzinetik definitutako gai ordena batekin, bere egoitzan eta bere joko arauekin. Espazio horiek existitzen dira eta ez dute benetako lankidetzaren sustatzen. Pertsonen arteko informazioa eta iritzi trukaketa bideratzeko agora, elkar elikatzeko eta formatzeko espazioa, formala eta informala nahastuko duen urteko topaketa.

AZKENA BIDEKO

I

Datuek gurean normalizaziorako bidea oraindik luzea dela erakusten dute. Gainbehera baten amaierara iritsi gara, aireeratze fase horretan, aze-

lerazioaren zain. Jagon jardunaldien karietara, Euskal Konfederazioak proiektzio ariketak egin zituen. 2030ean euskaldunen kopurua uzkurki %15era iritsiko zela ondorioztatu zen, mende bateko linguizidioa 10 urtez ezin dela konpentsatu erakutsiz.

Ipar Euskal Herrian, hain argazki fina eskaintzen duten ikerketa lan bakarrak inkesta soziolinguistikoa eta hizkuntzen Kale-erabilera dira. Euskararen alorrean lan egiten dutenek dimentsio kualitatiboa luketen beste lanak edo bestelako adierazleak faltan botatzen dituzte. Arrue ikerketa, euskara planak, neurketak, aburu ikerketak... ez dira oraindik gurera iritsi. Alta, adibidez, irakaskuntza elebiduna eskaintzen duen ikastetxe batean, hainbeste familiek haien haurrentzat elebakartasunaren hautua zergatik egiten duten jakitea interesgarria litzateke.

Era berean, hizkuntza politikak beren osotasunean ebaluatzeko tresnak eskas dira: euskararen alde egiten dena, egiten ez dena eta euskararengan eragina duten beste politikak ere neurtzea. Gaur egun, Ipar Euskal Herrian, euskararen geroan, beste politika publikoek hizkuntza politika publikoak baino eragin handiagoa dute. Euskararen alde €1 inbertsitzen den aldi guziz, beste 10€ berreskuratzearen kontra xahutuak dira. Euskalduntzen den herritar bakotxarentzat, 3,5 erdaldun datoz Euskal Herrira bizitzera. Lurralde antolamendua, etxebizitza politikak, turismoaren erakartzea... Presio demografikoa azkarra dela (erdaldunen %57 EHtik kanpo sortu da) kontuan hartzekoa da.

Progresio marjina ikaragarria dugu oraindik, guztia dugulako irabazteko. Eta irabaztera goaz. ●

BIBLIOGRAFIA

- Alvarez Enparantza, J.L. *Txillardegi* (2014). *Euskararen aldeko borrokan*. Elkar.
- BAT Soziolinguistika aldizkaria (2016). 99 zenbakia. *Euskararen bilakaera soziolinguistikoa (1981-2011) (I) transmisioa, gaitasuna eta jarrerak*. Soziolinguistika Klusterra. Andoain.
- BAT Soziolinguistika aldizkaria (2016). 100. Zenbakia. *Euskararen bilakaera soziolinguistikoa (1981-2011) (II) Erabilera*. Soziolinguistika Klusterra. Andoain.
- Crystal, D. *Hizkuntzaren iraultza* (2007). Erein.
- Goikoetxea, G. (2016). *Euskara irabazteko bidean*. Elkar-Berria-Jakin.
- Hagège, Cl. (2000). *Halte à la mort des langues*. Odile Jacob.
- Sarasua, J. (2013). *Hiztunpolisa. Euskaltasunaren norabideaz apunteak*. Pamiela.

Gaur egun, Ipar Euskal Herrian, euskararen geroan, beste politika publikoek hizkuntza politika publikoak baino eragin handiagoa dute. Lurralde antolamendua, etxebizitza politikak, turismoaren erakartzea... Presio demografikoa azkarra dela (erdaldunen %57 EHtik kanpo sortu da) kontuan hartzekoa da.